

Helsinški bilten

**HELSINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI**
Kralja Milana 10, Beograd;
tel. 011/3032-408; fax. 2639-437;
e-mail: office@helsinki.org.rs
http://www.helsinki.org.rs

BR.97 // OKTOBAR 2013.

KOSOVSKI IZBORI – KORAK KA EU

Lokalni izbori na Kosovu zakazani za 3. novembar najznačajniji su deo Briselskog sporazuma (potpisanog 18. aprila 2013), a odnosi se na integraciju Srba sa severa Kosova. To će takođe biti i test koliko je državni vrh Srbije spreman da se iskreno angažuje na adekvatnoj pripremi kako bi izlazak na izbore bio što verodostojniji. Osim što će na lokalnim izborima prvi put učestvovati Srbi iz četiri opštine na severu Kosova, njihova konsekventna posledica biće ukidanje paralelnih institucija koje su na tom području nelegalno delovale od 1999. godine.

Lokalni izbori na Kosovu, uz učešće Srba sa severa, biće istovremeno i najuverljiviji dokaz „kosovskog zaokreta“ aktuelne administracije u Beogradu. Vladajuća SNS-SPS koalicija tako se i formalno i suštinski odriče svoje dugogodišnje politike prema Kosovu, koju je, kritikujući, do tada vladajuću Demokratsku stranku (DS), zagovarala sve do majskih izbora 2012. To je verovatno i glavni razlog što izbori na Kosovu i učešće Srba na njima u srbijanskoj javnosti imaju „low profile“ tretman.¹

¹ Tokom letnjih meseci glavna politička i medijska tema bila je rekonstrukcija Vlade Srbije, a u septembru je primat dobila smena gradonačelnika Beograda Dragana Đilasa. Kao da se „izborom“ drugih navodnih političkih prioriteta nastoji odvratiti pažnja javnosti od jedinog stvarnog pomaka koga je novouspostavljena vlast napravila.

U formalnom smislu takođe, označće kraj aspiracija beogradske političke i intelektualne elite o podeli Kosova koja je, u njihovoj percepciji više decenija figurirala kao pretpostavka trajne normalizacije srpsko-albanskih odnosa. Od nje se odustalo pod pritiskom realnosti. Premijer Ivica Dačić je do samog potpisivanja sporazuma uporno ponavljao da je podela najbolje rešenje.

Bez obzira na činjenicu da nije bilo ozbiljnijih incidenata vezanih za potpisivanje sporazuma, atmosfera i otpor koje generiše konzervativni blok (pre svega DSS i SPC, kao i brojne desničarske grupacije – svi ideološki vezani za naprednjake), kao i još neke postojeće strukture na severu Kosova, nagoveštavaju nepredvidljive reakcije. Osim političke kampanje za bojkot izbora, sa njihovim približavanjem incidenti postaju učestaliji, što ukupnu situaciju čini veoma rizičnom. Najdrastičniji slučaj je ubistvo litvanskog policajca, pripadnika osoblja EULEX.²

Rukovodstvo u Beogradu se obavezalo da će voditi kampanju da Srbi na Kosovu, pogotovo oni sa severa učestvuju na izborima. Na taj način trebali bi da „kompenziraju“ sve zaostatke i

² Policajac Andijus Ševanačivijus je ubijen, a još trojica pripadnika EULEX carine i policije su ranjeni u napadu automatskim oružjem, iz zasede, na teritoriji opštine Zvečan, 19. septembra 2013; prema Politika, 20. septembar 2013.

oklevanja u sprovođenju Briselskog sporazuma. Šta više, od izbora zavisi i dobijanje datuma za otvaranje pristupnih pregovora sa Evropskom unijom (EU). Promptne reakcije Beograda na ubistvo pripadnika EULEX ukazuju na to.³

Međunarodna zajednica je fokusirana na izbore na Kosovu, jer oni treba da budu svojevrsna prekretnica koja će garantovati kosovsku teritorijalnu integraciju. Uključivanje četiri opštine na severu Kosova u ustavno-pravni okvir Kosova otvara put društvenoj, političkoj i bezbednosnoj konsolidaciji tog područja. Ono, naime, već više od decenije predstavlja jedan od najnebezbednijih regiona u Evropi. Iako su i do sad tamošnji Srbi imali lokalne organe vlasti, pravosuđe i policiju, uz materijalnu, organizacionu i političku podršku zvaničnog Beograda, niko nikad nije preuzeo odgovornost za izuzetno visok stepen kriminala i za opštu nebezbednost građana.

Kampanja državnog vrha Srbije da srpska zajednica na Kosovu u što većem broju učestvuje na lokalnim izborima motivisana je nesumnjivo i željom da, nakon ukidanja paralelnih struktura, obezbedi svoj uticaj na Kosovu koji bi imao legalno i legitimno pokriće. Srpska zajednica opština koja bi trebalo da bude konstituisana nakon izbora 3. novembra bila bi upravo u toj funkciji, sa intencijom da, kad je to (Beogradu) potrebno opsruira unutrašnju integraciju kosovskog društva, odnosno normalizaciju odnosa Beograda i Prištine.

3 Premijer Ivica Dačić izjavio je da je pucanj u pripadnika EULEX carine i policije "pucanj u budućnost Srbije", a vicepremijer Aleksandar Vučić da je "sramni napad... zapravo uperen protiv Srbije i srpskog naroda", odnosno da je to "pokušaj da se pokvari sve ono što je Srbija ostvarila u prethodnom periodu". Dodao je takođe, da "Srbija nema pravo da čuti i da dopusti teroristima i ekstremistima da su oni to koji mogu da upravljaju Srbijom"; isto.

KAMPANJA BEOGRADA ZA IZBORE

Sam proces priprema izbora ide dobro, uprkos očekivanom podizanju tenzija sa obe strane. Važna poruka međunarodne zajednice je, da će rezultati izbora važiti bez obzira na izlaznost.

Vlada Srbije je raspustila gotovo sve paralelne institucije na severu Kosova uprkos porukama sa severa da je to još jedan protivzakonit i protivustavan potez. Premijer Ivica Dačić je zbog tenzije unutar same SPS oko izbora na Kosovu, pribegao smeni neki vodećih ljudi na Kosovu, pre svega direktora domova zdravlja poput Rade Trajković i nekih drugih. Tim aktom Dačić pokušava da smiri tenzije unutar SPS, kao i da osnaži prilično uzdrmanu partijsku infrastrukturu na Kosovu. Osim što će na severu glasati Srbi, glasaće i Albanci koji trenutno ne žive tamo.

Dr Marko Jakšić, narodni poslanik DSS i lider Srba sa Severa Kosova je najglasniji kada je reč o suprotstavljanju Beogradu nakon raspuštanja institucija na severu. On kaže: "Posle izbora Beograd će da ugasi i poslednju srpsku instituciju. Iz tog razloga Beograd i sprema tzv. Zakon o finansijskoj pomoći Srbima, kojim će od Kosovskog Pomoravlja, preko svih drugih krajeva, negde oko 14.000 Srba ostati bez posla".⁴ Jakšić čak upozorava: "Ako Srbi izadju na kosovske izbore, preostale institucije srpske drežave biće odmah ugašene, a egzodus će biti neminovan".⁵

Prema istraživanju redakcije NIN, na terenu su mnogo vidljiviji i glasniji oni koji zagovaraju bojkot.⁶ Na to upozorava i Oliver Ivanović koji se na predstojećim izborima kandiduje za gradonačelnika Kosovske Mitrovice. Kako on kaže, ukoliko

4 "Nevenka Stojčević, Bojkotovaćemo kosovske izbore", Specijalni izdanje Geopolitike broj 2, septembra 2013, Kosovo i Metohija, Glasnik, str. 6. i 7.

5 Ibid.

6 NIN, 12. septembar 2013. (Možda pri ovome treba imati u vidu da je tekst objavljen gotovo dva meseca pre izbora, dok zvanična predizborna kampanja još nije bila počela).

Beograd nastavi ovako da se ponaša, antikampa-
nja će imati veću težinu.⁷ Po njegovim tvrdnja-
ma, naime, Beograd i dalje Srbima na Kosovu
upućuje nejasne poruke: pozivaju na glasanje, a
na terenu ništa ne čine da izlaznost bude dobra.⁸

Prema nekim računicama odziv birača na severu
neće preći 15 odsto. Oni koji će izaći to obrazlažu
na sledeći način: „Moramo da slušamo Vladu Sr-
bije, jer drugu nemamo“.⁹ Oni koji su za bojkot
kažu: „Ako glasamo, mi priznajemo Kosovo kao
državu, priznajemo njihovu vladu i naše opštine
će biti pod njihovom ingerencijom“.¹⁰

Bojkot Srba bi, prema rečima Duška Janjića, zna-
čio odbacivanje glavnog
postignuća Beograda u pregovorima, a time bi se
otvorila i mogućnost da
kosovske vlasti sa međunarodnom zajednicom
imenuju lokalna privremena veća, što bi odloži-
lo i zakomplikovalo konstituisanje zajednice. On
kaže i da bi se moglo desiti da vlast u Beogradu
izgubi kredibilitet pregovarača u međunarodnoj
zajednici ukoliko ne bi uspela da ubedi Srbe da
izađu na izbore.¹¹ Osim toga, izlazak na izbore
je važan i iz sociološko-političkih razloga, jer i
među Albancima i Srbima na Kosovu traje pro-
ces preraspodela političke moći. „Lokalnim izbo-
rima, ističe Janjić, „a pogotovo dolazećim par-
lamentarnim izborima, stvaraju se uslovi da se
promeni politička elita među Srbima“¹²

U sklopu priprema za izbore Beograd je nastojao
da obezbedi neophodnu pomoć i podršku „na
terenu“. Odnosno da u kampanju za izlazak na
izbore uključi vodeće ljude i funkcionere svo-
jih dosadašnjih paralelnih institucija na severu

7 Intervju za Večernje novosti, 16. novembar 2013.

8 Isto.

9 NIN, 12. septembar 2013.

10 Isto.

11 <http://akter.co.rs/25-politika/51901-klju-na-normalizacija-odnosa-s-pritinom.html>.

12 <http://akter.co.rs/25-politika/51901-klju-na-normalizacija-odnosa-s-pritinom.html>.

Kosova. Osim toga, predlagao je i zalagao se da
Srbi na lokalnim izborima učestvuju sa tzv. je-
dinstvenom srpskom listom.¹³ Međutim, politi-
čki lideri Srba sa severa, koji su u nekololiko na-
vrata bili pozivani u Beograd (u Predsedništvo,
kod Tomislava Nikolića) nisu prihvatili zahtev da
učestvuju na lokalnim izborima.¹⁴

Za lokalne izbore prijavile su se ukupno 33 srp-
ske liste. Potrebu za jadinstvenim nastupom
predstavni vlasti (Aleksandar Vulin) obrazlagali
su time što bi na taj način kosovski Srbi „ostvari-
li apsolutnu pobedu u svim opštinama“.¹⁵

Srbi koji žive u južnom delu Kosova su od poč-
etka bili protiv te ideje. Kako kaže predsednik Sa-
mostalne liberalne stranke i zamenik premijera
Kosova, Slobodan Petrović, nema ozbiljnog ar-
gumenta zašto bi „jedinствене, zbirne, državne

13 Po svemu sudeći, reč je o nastojanju da se „jedinственom srpskom listom“ obezbedi kontrola budućih rukovodilaca srpskih institucija na severu Kosova. Takođe i da buduća politička organizacija koja će po statusu biti „zajednica srpskih opština“ bude što kompaktnija i jedinstvenija. To bi bilo u skladu sa intencijom da se na severu Kosova srpska zajednica konstituiše nalik Republici Srpskoj u Bosni i Hercegovini. U tom smislu je tumačena i jedna izjava ministra bez portfelja Vlade Srbije Aleksandra Vulina, da je Srbima na severu potreban „kosovski Dodik“ (prema, Danas, 12. avgust 2013).

14 Zahtev da učestvuju na lokalnim izborima, predsednik opštinske skupštine Zubin Potok, Slaviša Ristić nazvao je „nepristojnom ponudom“, jer bi, kako je rekao, „izlaskom na glasanje 3. novembra narod formalno priznao nezavisnu kosovsku državu“. Danas, 16. avgust 2013.

15 Danas, 10–11. avgust 2013; Javni promoter te ideje, ministar Aleksandar Vulin je, braneci je, napravio i kon-
troverznu paralelu sa predsedniko Republike Srpske, Miloradom Dodikom što zapravo razotkriva prikrivenu težnju Beograda da buduća zajednica opština Srba na Kosovu predstavlja surogat srpskog bosanskohercegovačkog entiteta: „Jedinственom srpskom listom ostvarićemo apsolutnu pobedu u svim opštinama gde su Srbi većina. Milorad Dodik, predsednik Republike Srpske, s pravom je veoma uvažen na KiM, pa zašto onda ne bismo tamo imali svog Dodika...“ rekao je između ostalog Vulin u intervjuu za Danas, „Zašto Srbi na Kosovu ne bi imali svog Dodika“, 8. avgust 2013.

ili već ma kako prizivane liste u kojima bi zastupljenost političkih stranaka Srba sa Kosova bila predmet političke trgovine, bila bolje rešenje od onog da svi izađemo i pustimo ih da sami ocene kvalitet svake stranke pojedinačno¹⁶.

Pod pokroviteljstvom Beograda formirana je jedna lista – Građanska inicijativa srpska koja će verovatno na severu Kosova proći najbolje, a biti manje uspešna u opštinama sa srpskom većinom južno od Ibra.

PROTIVNICI IZBORA

Briselski sporazum verifikovan je u republičkoj skupštini uverljivom većinom glasova, a podržala ga je i većina medija (posebno onih pod kontrolom vlade), što je doprinelo amortizovanju negativnog naboja koji generiše konzervativni blok. Demokratska stranka Srbije (DSS) Vojislava Koštunice je jedina partija koja u parlamentu održava „plamen otpora“. Međutim, nije uspela da postane značajniji stožer okupljanja nezadovoljnika aktuelnom državnom politikom prema Kosovu. Ipak, DSS i njen uticaj na opštu atmosferu ne treba podcenjivati, jer je važan ideološki lider celog konzervativnog bloka, i posebno svih nacionalnih institucija.

U međuvremenu je uspešno neutralisano i početno žestoko protivljenje Srpske pravoslavne crkve (SPC). Izvanparlamentarno delovanje Srpske radikalne stranke Vojislava Šešelja ne obezbeđuje dovoljno velik manevarski prostor za masovna protestna okupljanja, što se već pokazalo u malobrojnim pokušajima organizovanja uličnih protesta sličnim povodom.

Najozbiljniji otpor učešću Srba na izborima pružaju dosadašnji neprikosnoveni lideri Srba sa severa Kosova – pre svih smenjeni lideri severnokosovskih opština, kao i tamošnji dugogodišnji lideri Milan Ivanović i Marko Jakšić, obojica

¹⁶ Autorski tekst Slobodana Petrovića, „Čemu zajedničke liste Srba“, Danas, 20–21. jul 2013.

članovi DSS.¹⁷ DSS deluje uglavnom preko njih. U srbijanskom parlamentu Vojislav Koštunica i šef poslaničke grupe DSS Slobodan Samardžić su takoreći jedini koji glasno zagovaraju bojkot izbora.

DSS je takođe u Sava centru organizovala protest pod nazivom „Protiv lažnih izbora na Kosovu“, sa ciljem do Srbe na Kosovu pozove da ih bojkotuju. Tada je predstavljen i Odbor za odbranu KiM, na čijem je čelu Slobodan Samardžić.

OBOSTRANE OPSTRUKCIJE

Predstojeći izbori na Kosovu i za Beograd i za Prištinu predstavljaju novo iskustvo. Obe strane nastoje da ostvare sopstvene ciljeve – Priština, da konačno u svoj ustano-pravni okvir stavi celokupnu teritoriju Kosova, a Beograd da Srbe i njihove institucije, pogotovo one na severu zadrži u „svom sistemu“.

Predizborne pripreme protiču u znaku stalnih trzavica, opstrukcija i podizanja tenzija. Tako na primer, kosovska vlada je zabranila političkim liderima iz Srbije da učestvuju na predizbornim skupovima. Premijer Ivica Dačić, na koga se to najpre odnosilo, (trebalo je da prisustvuje predizbornom skupu u Štrpcu) zapretio je bojkotom i prekidom pregovora sa Prištinom. Do sada su posredstvom EU svi nesporazumi uklonjeni.

¹⁷ Marko Jakšić koji je i poslanik u Skupštini Srbije na listi DSS, koristi skupštinsku govornicu za kritiku Vladine politike, ne štedeći teške reči i uvrede na račun republičkih čelnika. Tokom sednice na kojoj se raspravljalo o rekonstrukciji Vlade, Jakšić je briselske sporazume označio činom „najveće nacionalne izdaje u istoriji srpskog naroda“. Istom prilikom on je rekao da se „vlast ne nalazi ni u vladi ni u skupštini već u zapadnim ambasadama, a prištinska vlast mogla bi da se oduži srpskoj tako što bi jednu ulicu u Prištini nazvala po Ivici Dačiću“; prema Politika, 3. septembar 2013. Indikativno je da je Jakšiću usred tog izlaganja isključen mikrofon, kako ga ne bi čuo najširi auditorijum, s obzirom da se skupštinske sednice prenose direktno posredstvom RTS.

ZAKLJUČCI

- Može se očekivati da Beograd nakon izbora uspori čitav proces, jer objektivno je veliki otpor i unutar same vlade. To je najbolje formulisao predsednik Nikolić kad je rekao: "Mi smo svesni da ćemo teško preživeti bez članstva u Evropskoj uniji, ali smo isto tako svesni da bez Kosova i Metohije ne možemo preživeti".¹
- Upravo u ovakvom poimanju stvari će se odvijati implementacija Sporazuma. Sprovođenje briselskih sporazuma (koji i inače kasni) podrazumeva intenzivnije sprovođenje i drugih briselskih obaveza.
- Sporazum generalno podrazumeva uslove koji treba da vode normalizaciji odnosa između Prištine i Beograda. Međutim, objektivno taj proces će biti opterećen nedovoljnim kapacitetima na obe strane, velikim očekivanjima i relativno kratkim rokovima, pre svega kada je reč o menjanju svesti u obe zajednice.
- Ovu informaciju je potvrdio i ministar bez portfelja zadužen za EU Branko Ružić. On je izjavio: "Delovaćemo na dva koloseka kako bismo 'umekšali' sve formulacije u dokumentu. Lobiraćemo kod prijateljskih zemalja i konkretnim akcijama pokazati da je opredeljenost ove Vlade da ispuni sve preuzete obaveze i uradi sve što može u rešavanju kosovskog problema, ne zadirući u statusnu neutralnost".²
- Iako je pozitivan ishod pregovora pokazao znake slabljenja konzervativnog bloka, njegovu snagu ne treba podcenjivati. EkspONENT ovog bloka u vlasti, bez obzira na to što je dao saglasnost za sporazum, jeste predsednik Srbije Tomislav Nikolić.
- Organizacije civilnog društva mogu biti snažna podrška u sprovođenju nove politike prema Kosovu i sporazuma iz Brisela. One imaju veliki potencijal u izgrađenim vezama sa predstavnicima kosovskih Albanaca, uključujući i predstavnike institucija Kosova i nevladinih organizacija. Njihova uloga u integraciji samog društva je od nemerljivog značaja.
- Uloga civilnog društva je ključna u nadgledanju sprovođenja sporazuma Beograd – Priština kao i u produbljivanju dobrosusedskih odnosa između dva naroda, pre svega u obrazovnom sistemu. To je preduslov za integraciju društva. Bez promene percepcije građana o kosovskim Albancima, odnosno bez razgradnje duboko ukorenjenih negativnih stereotipa nema ni garancije stabilnih odnosa između Srbije i Kosova.
- Najveći izazov u predstojećem periodu primene Sporazuma, biće svakako podrška aktiviranju onih snaga među kosovskim Srbima koje su spremne da se angažuju na uključivanju institucija na severu u pravni sistem Kosova. Jedan od prioriteta je i ostvarivanje komunikacije između Srba na severu i jugu Kosova, budući da „dobra praksa“ primene Ahtisarijevog plana, može pomoći Srbima na severu da lakše i bezbolnije prihvate Sporazum.

1 <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:454249-Nikolic-Tesko-cemo-prezivet-bez-EU-a-bez-KiM-ne-mozemo>.

[html:454249-Nikolic-Tesko-cemo-prezivet-bez-EU-a-bez-KiM-ne-mozemo](http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:454249-Nikolic-Tesko-cemo-prezivet-bez-EU-a-bez-KiM-ne-mozemo).

2 <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html%3A453703-Kosovo-nam-nije-sused>.